

Антоній
Мітрапаліт Суражскі

БЫЦЬ ХРЫСЦІЯНІНАМ

Антоний Сурожский
Быць хрысціянінам

НП «Центр современной литературы»

Сурожский А.

Быць хрысціянінам / А. Сурожский — НП «Центр современной литературы»,

ISBN 978-5-903898-32-9

Цыкл гутарак, прамоўленых уладыкам Антоніем у 1995 годзе адмыслова для аўдыторыі ў Расіі, дапоўнены дакладам на тэму духоўніцтва (Масква, 1987) і гутаркай аб хрысціянскім жыцці (Лондан, 1990). У перакладзе на беларускую мову.

ISBN 978-5-903898-32-9

© Сурожский А.
© НП «Центр современной
литературы»

Содержание

Ад выдаўцоў	5
Пра хрысціянства	6
Пра царкву	10
Пра таемствы	13
Конец ознакомительного фрагмента.	16

Антоній, мітрапаліт Суражскі Быць хрысціянінам

Ад выдаўцоў

Мітрапаліт Антоній (Блум) нарадзіўся ў 1914 г. Раньняе дзяцінства правёў у Персіі, дзе ягоны бацька быў расійскім консулам. Пасля рэвалюцыі сям'я некалькі гадоў блукала па Еўропе і ў 1923 г. асела ў Парыжы. Будучы мітрапаліт скончыў тут сярэднюю школу, потым біялагічны і медыцынскі факультэты Сарбонскага ўніверсітэта. У 1939 г., перад сыходам на фронт хірургам французскай арміі, таемна прынёс манаскія абяцанні; у мантыю з іменем Антоній быў пастрыжаны ў 1943 г. У гады нямецкай акупацыі – лекар у антыфашысцкім руху Рэзістанс. Пасля вайны працягваў медыцынскую практыку, у 1948 г. прыняў святарскі сан і быў накіраваны на пастырскае служэнне ў Вялікабрытанію. Епіскап (1957), Мітрапаліт і Патрыяршы Экзарх Заходняй Еўропы (1966). Вызвалены ад гэтай пасады па ўласнай просьбе ў 1974 г. З гэтага часу цалкам прысвяціў сябе духоўнаму стыраванню паствы сваёй епархіі, якая колькасна павялічвалася, а таксама ўсіх, хто звяртаўся да яго за парадай і дапамогай. Спачыў мітрапаліт Антоній 4 жніўня 2003 г.

Цыкл гутарак, прамоўленых уладыкам Антоніем адмыслова для аўдыторыі ў Расіі (жнівень 1995 г.), дапоўнены двума тэкстамі: выступам на тэму духоўніцтва (2-я Міжнародная канферэнцыя напярэдадні святкавання Тысячагоддзя Хрышчэння Русі, 1987 г.) і гутаркай пра хрысціянскае жыццё ў лонданскім прыходзе (травень 1990 г.). Нагадаем, што ўладыка Антоній ніколі не пісаў сваіх тэкстаў, а прамаўляў «ад сэрца да сэрца», з глыбіняй свайго досведу жыцця з Богам, шчодра дзелячыся з кожным чалавекам усім, чым жыў сам. Гэтае выданне – пераклад гутарак мітрапаліта Антонія на беларускую мову – з захаваннем аўтарскага стылю живога маўлення, звернутага непасрэдна да суразмоўцы. Даклад пра духоўніцтва друкуецца ва ўхваленай аўтарам рэдакцыі (ён перавыдаваўся неаднаразова). Гутарка пра хрысціянскае жыццё друкавалася ў зборніку «Шляхі хрысціянскага жыцця» (М., 1998).

Пра хрысціянства

Мне прапанавана тэма пра хрысціянства: што значыць «быць хрысціянінам» і як быць хрысціянінам у сучасным свеце.

У нейкім сэнсе, быць хрысціянінам вельмі проста. Хрысціянін – гэта вучань і сябар Хрыста; два гэтыя паняцці сумежныя, хоць ёсць і адрозненні. З аднаго боку, мы – вучні Хрыстовыя, ягоня паслядоўнікі, і пагэтаму павінны вучыцца ад Яго праз Евангелле таму, у што Ён верыць, таму, як Ён вучыць нас жыць. Я не выпадкова скарыстаў выраз «у што Ён верыць». Неяк у Расіі малады афіцэр на прыступках маскоўскага гатэля «Украіна» запытаўся ў мяне: «Добра, вы верыце ў Бога. А вось Бог – у што Ён верыць?». І я яму адказаў: «Бог верыць у чалавека».

Гэта найпершы момант у хрысціянскім жыцці: разам з Богам верыць у чалавека, пачынаючы з сябе самога. Хрыстос не выпадкова гаворыць, што мы павінны любіць бліжняга, як самога сябе. Любіць – значыць быць гатовым рабіць усё магчымае дзеля таго, каб любімы чалавек радаваўся ў жыцці, рос у поўную меру сваіх здольнасцяў і быў варты свайго чалавечага звання. Таму першае, чаму нас вучыць Хрыстос, калі мы становімся ягонымі вучнямі, гэта – верыць у чалавека, спадзявацца на ўсё ад яго і любіць яго, нават коштам уласнага жыцця.

Зноў-такі, калі я кажу «коштам уласнага жыцця», гэта не абавязкова значыць смерць, таму што можна цэлае жыццё аддаць дзеля аднаго чалавека альбо якой-небудзь групы людзей без таго, каб памерці ад гэтага, у простым сэнсе слова, цялесна. Пакутнікі паміралі цэлам, гэтым сведчылі аб сваёй веры ў Хрыста. Але мы часта павінны выміраць і паміраць дзеля таго, каб іншы чалавек мог дыхаць вольна, ажыць, знайсці прастору ў сваім жыцці. Інакш кажучы: павінны ахвяраваць сабою, забыць пра сябе дзеля таго, каб памятаць пра іншага чалавека. Ніхто не мае большай любові, чым той, хто жыццё сваё гатовы аддаць дзеля свайго бліжняга. А жыццё можа быць доўгім, цяжкім, калі чалавек не думае ні аб чым, што датычыць яго, а толькі пра мажлівасць службы іншаму чалавеку, іншым людзям. Гэта першы крок: быць вучнем Хрыста – значыць верыць у чалавека; як у сябе, так і ва ўсіх іншых.

Але верыць – значыць, мы перакананыя, што ў кожным чалавеку ёсць святло, ёсць дабро. Святло ў цемры свеціць; цемра не заўжды гэтае святло прымае, але цемра не ў стане агарнуць альбо згасіць святла. Святло мае самабытнасць, моц, жыццё; а цемра ж – адсутнасць усяго гэтага; гэта вельмі важна сабе ўявіць.

Вядома, акрамя гэтага мы знаходзім у Евангеллі шмат указанняў на тое, якім чынам ажыццяўляць сваю веру ў чалавека разам з Богам, як мы можам разам з Богам спадзявацца да апошняга імгнення на тое, што нават злачынца можа стаць вартым свайго чалавечага звання. І гэта адбываецца. Здраецца, што чалавек пражыве нягодна ўсё сваё жыццё, а апынуўшыся сам-насам з верагоднасцю смерці, больш за тое, з пэўнасцю, што смерць яму пагражае, ураз апамятаецца і стане зусім іншым чалавекам. Чалавек можа пражыць злачынцам і памерці праведнікам. Гэта мае на ўвазе святы Серафім Сароўскі, калі гаворыць пра тое, што пачатак жыцця, раннія гады дзяцінства і канец жыцця – пераважна спакойныя, светлыя і гошыя, аднак у сярэдзіне жыцця бывае суцэльная бура. З гэтым мы мусім лічыцца, калі думаем пра сябе і пра іншых.

Часта гавораць: дзеля таго, каб быць хрысціянінам, трэба выконваць заповедзі Хрыста. Безумоўна, аднак заповедзі Хрыста – не загады, якія Ён нам дае: маўляў, трэба пражыць так, трэба пражыць гэтак, а калі пражывеш такім чынам, то будзеш за гэта пакараны... Не, заповедзі Хрыста – гэта Яго спроба нам вобразна паказаць, якімі б мы маглі быць, калі стаць і быць сапраўдным, годным чалавекам. Таму заповедзь Хрыста – гэта не загад, а адкрыццё перад нашымі вачыма таго, якімі мы пакліканы быць і можам быць; якімі нам, адпаведна, і належыць быць.

Я ўзгадаў таксама, што мы павінны быць не толькі вучнямі Хрыста, але і Ягонымі сябрамі. Бывае, да мяне на споведзь прыходзіць дзіця год сямі-васьмі і прыносіць цэлы спіс грахоў. Я слухаю і пасля звычайна пытаю: «Скажы, ты сам адчуваеш сябе вінаватым ці паўтараеш мне тое, у чым цябе папракаюць твае бацькі?» – «Не, мама мне казалася, што я павінен спавадацца ў тым ці гэтым, бо гэта яе злуе, гэтым я парушаю спакой сямейнага жыцця». Я на гэта адказваю: «Цяпер забудзься пра гэта; не аб тым гаворка. Ты не прыйшоў расказваць мне, на што злуюцца твае маці ці бацька. Скажы лепш вось што: Ты пра Хрыста што-небудзь ведаеш? Ты чытаў Евангелле?» – «Ну, мне мама і бабуля распавядалі, і я штось чытаў ды ў царкве чуў». – «А скажы: табе Хрыстос падабаецца як чалавек? Ты хацеў бы з Ім пасябраваць?» – «Так!» – А ты ведаеш, што значыць «быць сябрам»? Сябар – чалавек, адданы іншаму ва ўсялякіх жыццёвых абставінах, які гатовы ўсё рабіць дзеля таго, каб яго не расчараваць, яго не падмануць, застацца з ім, нават, калі ўсе астатнія ад яго адвернуцца. Сябар – чалавек, верны да канца. Вось уяві: калі б Хрыстос быў хлопчыкам у тваёй школе і ўвесь клас супраць Яго паўстаў, што б ты зрабіў? У цябе хапіла б сяброўства, а гэта значыць вернасці і адвагі стаць побач з Ім і сказаць: калі хочаце Яго біць, біце і мяне, бо я з Ім... калі ты можаш сказаць пра Хрыста, што гатовы быць такім сябрам, то можаш далей ставіць перад сабою пытанні. Чытай Евангелле, стаў перад сабою пытанні пра тое, як можна так пражыць, каб Яго ў табе самім не расчараваць. Як можаш ты так пражыць, каб Ён радаваўся за цябе, радаваўся, калі бачыў, які ты чалавек, якім ты стаў дзеля гэтага сяброўства. Ты разумееш гэта?» – «Так». – «І ты гатовы на гэта ісці?» – «Так»... Дык вось, у гэтым – усё хрысціянскае жыццё. Усё хрысціянскае жыццё заключаецца ў тым, каб быць верным сябрам Хрыста і заўжды вучыцца таму, што Ён любіць, а што для Яго агідна, што прывяло Яго да смерці, – і адпаведна сябе паводзіць.

Калі перанесці гэтыя пытанні і гэтыя пачатковыя адказы на сучаснае жыццё, то можна бачыць, што гэта значыць. У раннія вякі хрысціянства быць сябрам Хрыстовым, быць верным Яму, лаяльным Яму, значыла быць гатовым перад людзьмі, якія ненавідзелі Яго, перад ганіцелямі веры, якую Ён прапаводаваў, сказаць: «Я адзін з іх!» – і, пры неабходнасці, пацярпець. І не толькі самому пацярпець, бо ў старажытнасці пацярпець за Хрыста лічылася за гонар, лічылася самым найлепшым, што можа адбыцца ў жыцці. Ёсць вельмі кранальныя апавяданні ў жыццях святых. У Рыме да Калізея імчыцца жанчына і сустракае свайго знаёмага, які яе спыняе: «Куды ты бяжыш? Там хрысціян катуюць!» – «Так, – адказвае яна, – я хачу памерці разам з імі». – «Але нашто ты туды цягнеш свайго малога?» – «А як жа! Няўжо я пазбаўлю яго радасці памерці за Хрыста!» Вось так ставіліся ў старажытнасці. У наш час нам не пагражае смерць так наўпрост, але перад намі ўвесь час паўстае пытанне: ты з Хрыстом ці супроць Яго? Нават у самых дробных рэчах: ты гатовы хлусіць? Ты гатовы падманваць праз баязлівасць, дзеля выгады?.. Калі ты гатовы гэта рабіць, ты не вучань Хрыста. Ты гатовы забыць пра патрэбу іншага чалавека, таму што яна невыгодная для цябе альбо патрабуе ад цябе намаганняў, якія ты не гатовы прыкласці? Ты не вучань Хрыста... Быць вучнем Хрыстовым не значыць увесь час здзяйсняць якія-небудзь гераічныя ўчынкі; гэта значыць штодня гераічна здзяйсняць дробныя ўчынкі; мець думкі чыстыя, вартыя той любові, якую Бог да цябе мае; мець праўду жыцця, наколькі гэта магчыма, нават з небяспекай, нават з рызыкай; гэта значыць – не саромецца свайго звання хрысціяніна, быць гатовым перад людзьмі сказаць: «Так, я Хрыстовы, калі хочаце адмовіцца ад мяне, адмаўляйцеся, але я не адыйду ад Хрыста дзеля таго толькі, каб застацца з вамі». І гэта вельмі істотна. Гераічныя ўчынкі нам даюцца рэдка, а штодзённым гераізм не патрэбны. Шмат гадоў таму айцец Сергій Булгакаў напісаў артыкул «Гераізм і падзвіжніцтва». Ён гаворыць пра тое, што гераізм – гэта момант, калі чалавек здзяйсняе адзін учынак, якім можа скончыцца яго жыццё альбо які прынясе перамогу; а падзвіжніцтва – гэта тая форма жыцця, пры якой чалавек пастаянна вучыцца ў Хрыста, як жыць, пастаянна прапускае ў сваю душу святло Хрыстовае, пастаянна імкнецца жыць годна, быць вартым свайго чалавечага звання, быць вартым Хрыста.

А калі паставіць пытанне пра тое, што такое чалавечае званне, зноў-такі паўтаруся: паглядзі на Хрыста. Ён – адзіны ва ўсёй гісторыі чалавецтва ў поўным сэнсе Чалавек. Чалавек без аніякіх дадатковых словаў, проста Чалавек у поўным сэнсе слова. Чалавек настолькі вялікі, настолькі празрысты, так адкрыты Богу, што Бог і Ён зліваюцца ў адно, злучаюцца ў адно, але без таго, каб Чалавек перастаў быць самім сабой. Гэта вельмі істотны момант. У вучэнні пра Уцялесненне Хрыста гэта адыгрывае каласальную цэнтральную ролю. Мы верым у тое, што Бог стаў чалавекам, уцялесніўся, але што Ісус, народжаны ад Дзевы, не перастаў быць у поўным сэнсе чалавекам, падобным да нас. І калі мы ставім пытанне пра тое, як гэта мажліва, як можа Боскасць і чалавецкасць злучацца гэтакім чынам, ёсць адказ у святога Максіма Вызнаўцы. Ён кажа, што Боскасць і чалавецкасць злучыліся ў Хрысце, падобна да таго, як агонь пранізвае жалеза, ускладзенае на жароўню. Ты ўскладаеш на жароўню меч шэрым, цёмным; выцягваеш – ён увесь гарыць святлом і агнём: жалеза і агонь настолькі пранізаныя адно адным, што ўжо можна рэзаць агнём і паліць жалезам... І вось, мы пакліканыя так злучыцца з Хрыстом, каб Ягонае жыццё стала нашым жыццём. У таемствах, пра якія мы будзем размаўляць крыху пазней, прысутнічае менавіта гэты момант. Мы злучаемся з Хрыстом, нашае цела робіцца целам Хрыста і ў кожным асобным чалавеку, і ў сукупнасці ўсіх людзей, – настолькі, што айцец Сергій Булгакаў мог сказаць, што хрысціянская Царква з'яўляецца прысутнасцю ўцялесненага Хрыста на зямлі, таму што мы ўсе робімся членамі, часцінкамі Ягонага Богачалавечага Цела. Вось што значыць быць хрысціянінам.

Як гэта ажыццяўляць практычна цягам усяго свайго жыцця на зямлі? Гэта і складана, і проста. Калі гаварыць агульнымі словамі, безумоўна, гэта вымагае велічэзнага развіцця паняццяў; але калі гаварыць пра сябе, пра сваё жыццё, то гэта бывае так проста, хаця часам гэтая прастасць бывае вельмі страшнай. У мяне быў сябар, старэйшы за мяне год на дзесяць. Калі ён быў студэнтам у Парыжы, ён заўжды жаліўся на тое, што ён такога высокага росту, шырокі ў плячах, што не можа незаўважным быць. Памятаю, неяк у метро хлапчук яго тузануў за рукаў і кажа: «Дзядзьку, табе хіба не сумна адному там, наверху, стаяць?» – бо хлопчык быў маленечкі, а Валодзя быў вельмі рослы. А надыхла вайна, і я ад яго атрымаў ліст, у якім ён між іншым пісаў: «Я заўжды наракаў на тое, што я такі шыракаплечы і рослы, а зараз я так цешуся з гэтага: калі бывае страляніна, то два чалавекі могуць схвацца за маёй спінай». Гэта былі не словы, бо ён быў на фронце, у яго рэальна стралялі, і ён аддаваў жыццё. Ён не быў забіты, але жыццё ён усё адно аддаваў; тое, што гэтае жыццё ў яго не адабралі, не азначае, што ён не быў гатовы яго пакласці «за другі своя», гэта значыць за іншага чалавека, – не за асабістага сябра, а за таго жаўнера, які за ім можа схвацца. У такім разе мы можам цягам усяго нашага жыцця і ў вялікім, і ў малым быць – не героямі, таму што гэта бывае зрэдку, а падзвіжнікамі, якія ўвесь час рухаюцца па рэчышчы, увесь час рухаюцца да таго, каб быць усё больш і больш падобнымі да Хрыста, усё больш радаваць Яго тым, што мы робімся падобнымі да Яго, усё святлеем, прымаючы ў сябе рысы Ягонае асобы і навучаючыся таму, што для Яго агідна і што для Яго – радасць.

Я ўспамінаю святара, маладога тады (мне ён здаваўся вельмі лядашчым, бо сам я быў хлопчыкам дзесяці год), які мяне вельмі ўразіў. Я яго назаву, бо трэба памятаць такіх людзей: айцей Георгій Шумкін. Ён быў святаром нашага дзіцячага летніка, і нас, хлопчыкаў, дзівіла, што ён умеў усіх нас любіць без разбору. Калі мы былі «добрымі», ягоная любоў была святочнай радасцю; калі мы адступаліся ад Богае ласкі, рабіліся дрэннымі, блякімі, ягоная любоў не мянялася, толькі рабілася вострым болем у ім, болем, які нас вылечваў і перамяняў. Я тады пра Бога нічога не ведаў, але гэта мяне ўразіла і засталося ў маёй памяці і ў маім сэрцы; і раскрылася толькі тады, калі я пра Бога даведаўся. Так, Бог нас гэтак любіць: Ён святочна радуецца – і Ён памірае на крыжы... І гэтая смерць Хрыста на крыжы (таксама, як і востры боль у душы і ў сэрцы айца Георгія Шумкіна) можа быць адраджэннем нашым і адраджэннем іншых людзей, бо многія з нас перамяніліся ад таго, што не маглі стрываць, не маглі бачыць, як Ён пакутуе.

Вось што, як мне здаецца, у простых словах і ў маштабе звычайнага простага жыцця, значыць быць хрысціянінам у сучасным свеце.

Пра царкву

Адзін істотны момант хрысціянства – тое, што Сам Хрыстос нічога не напісаў. Евангелле, якое мы маем, гэта памяць Царквы, памяць самых блізкіх вучняў Хрыста аб тым, што яны перажылі, чаму навучыліся падчас стасункаў з Ім; але Сам Хрыстос не пакінуў пасля Сябе кнігі, як пакідалі шматлікія іншыя настаўнікі. Што ж Ён пасля Сябе пакінуў? Ці ведаем мы з пэўнасцю, што Ён казаў, чаму навучаў, якім быў Ягоны вобраз? Так, ведаем, і нашмат больш пэўна, чым калі б у нас была кніга, у якую мы «ўчытвалі» б тое, што нам хочацца ў ёй пабачыць, як мы пастаянна робім, чытаючы творы розных пісьменнікаў: мы бачым сябе ў іх і ўспрымаем кнігу толькі ў меры свайго разумення. Хрыстос не пакінуў кнігі, але пакінуў жывую супольнасць, якая называецца Царквой і якая Яго асабіста ведае.

Я кажу «ведае», а не толькі «ведала», бо з веку ў век усе тыя, хто стаў вернікам, гэта людзі, якія так ці інакш сустрэліся з Хрыстом, і яны могуць паўтарыць словы аднаго з Пасланняў апостала Яна: «Пра тое, што мы чулі [...], што бачылі на свае вочы, што і разглядалі, і што краналі рукі нашыя [...], абвяшчаем вам (1 Ян 1:1-3); мы гаворым пра тое, што для нас абсалютна несумненная рэчаіснасць у межах нашага досведу. Гэта з веку ў век здараецца з незлічоным мноствам людзей. І трэба памятаць, што Царква – не проста супольнасць людзей, аб'яднаных, як гаворыцца ў Катэхізісе, догматамі, царкоўнай іерархіяй і таемствамі. Вядома, што ўсё гэта ёсць у Царкве і з'яўляецца як бы ейным складнікам, але ёсць у Царквы і іншыя стрыжань – сустрэча, сустрэча сам-насам з Хрыстом. Гэтая сустрэча можа ўзрушыць альбо можа адбыцца спакваля, ледзь прыкметна, але яна заўжды мае здзейсніцца, каб чалавек мог сказаць: «Я – вернік».

Але тут ёсць момант, які мне здаецца вельмі істотным. Вера як досвед сустрэчы з Богам – невыяўная. Перадаць тое, што адбылося, немагчыма; чалавечай мовай можна выказаць толькі тое, што ўласціва мове, нашаму ўспрыняццю. Я вам распавяду шчыра, хоць, можа, недарэчы, што са мною здарылася, і потым перайду да пытання пра тое, як вера можа выявіцца.

Я нарадзіўся да першай сусветнай вайны. Мой досвед жыцця ўтрымлівае ўсе трагічныя гады жыцця Расіі і замежнай эміграцыі. Акалічнасці былі такімі, што я аніякага царкоўнага ці нават хрысціянскага вучэння не чуў. На эміграцыі я жыў у закрытай школе, выходзіў з яе толькі на некалькі гадзін у нядзелю; тады было не да таго, каб мяне вучыць, – тады мяне трэба было суцешыць, узрадаваць. І таму я пра Бога аніякага паняцця не меў. Я ведаў, што мае бацькі вераць у Бога, але апроч таго не ведаў нічога. І так доўжылася даволі доўга.

Я паступіў хлопчыкам у рускую моладзевую арганізацыю. Там быў айцец Георгій Шумкін, пра якога я казаў у мінулай гутарцы; ён адкрыў мне таемства ўсёпераможнай любові, – любові, якая можа быць радасцю і крыжовай пакутай. Але гэта я ўспрыняў толькі як ягоную асабістую, незразумелую мне ўласцівасць. Потым прайшлі гады. Пра Бога я чуў, але не цікавіўся Ім.

І вось аднойчы, падчас гульні ў валејбол, да нас, хлопчыкаў гадоў чатырнаццаці, падыйшоў наш кіраўнік і сказаў: «Вось, хлопцы, мы запрасілі святара правесці з вамі гутарку, бо надыходзіць Тызень пакутаў Гасподніх, ідзіце ў залу». Усе адмовіліся, і я ў тым ліку асабліва рэзка. Іншыя былі хоць у нейкай ступені звязаныя з царквой, а я ніяк не быў абазначаным у гэтай сферы і адказаў, што я ні ў Бога, ні ў святароў не веру і аніякага жадання не маю кудысьці ісці вучыцца таму, што мне абсалютна не патрэбна. Кіраўнік мой быў разумным, ён не казаў, што гэта будзе добра для маёй душы, – я б яму адказаў, што ў мяне душы няма, таму мне не патрэбны святар. Кіраўнік мне сказаў: «Уяві сабе, што напляце ў Парыжы гэты святар, калі ніхто з вас не пойдзе на ягоную гутарку! Я цябе не прашу слухаць, ты пайдзі, сядзь у кут і думай свае думкі». Я вырашыў, што з паслухмянасці да арганізацыі магу гэта зрабіць; пайшоў, сеў у кут і збіраўся думаць свае думы. Але, на маё няшчасце (а, магчыма, шчасце), высвет-

лілася, што святар гаварыў занадта голасна і мне замінаў думаць; а тое, што ён гаварыў, пачало мяне абуральна да такой ступені, што я стаў прыслухоўвацца. Нас тады рыхтавалі да таго, каб са зброяй у руках вярнуцца і выратаваць Расію ад бальшавізму, а ён плёў нам пра Хрыста, – пра пакорлівасць, пра цяпенне, пра рахманасць, пра ўсе цноты, да якіх нам аніякай справы не было, таму што яны ніякай, як нам здавалася, карысці не прынеслі б нашай справе. Я слухаў з абурэннем, якое ўсё большала; калі ён скончыў сваю гутарку, я не вярнуўся на поле гульні, але паімчаўся дадому і папрасіў маці даць мне Евангелле, таму што мне хацелася асабіста пераканацца. Я памятаю свае словы да яе: «Я хачу праверыць, бо калі ў Евангеллі сказана тое, што гаворыць гэты святар, то я скончыў з Богам, скончыў з Хрыстом і выкіну свой хрысціянскі крыжык». Перад тым, як чытаць, паколькі я быў хлопчык разумны, я ўзгадаў, як бацюшка казаў, што ёсць чатыры Евангеллі; з гэтага я зрабіў выснову, што адно павінна быць карацейшым за іншыя, і калі ўжо траціць час на чытанне Евангелля, то прачытаю самае кароткае. І тут я патрапіў у пастку – не да бацюшкі, а да Бога, таму што я пачаў чытаць Евангелле ад Марка, якое было прадугледжана для такіх хлопчыкаў, як я, дзікуноў. Я пачаў чытаць, і між першым і трэцім раздзелам, якія я чытаў марудна, бо нязвыклай для мяне была састарэлая мова нават рускага сінадальнага перакладу, раптам адчуў, што з таго боку стала, за якім я чытаю, стаіць жывы Хрыстос. Я Яго не ўбачыў, я не адчуў ніякага паху, не чуў нічога. Я адкінуўся на сваім крэсле, пераканаўся, што гэта не відзеж, не галюцынацыя, а цалкам простая пэўнасць, што Ён тут стаіць. І тады я падумаў: калі гэта так, то ўсё, што сказана пра Яго, напэўна, праўда; калі Ён памёр і зараз жывы, значыць, Ён – Той, пра Каго казаў айцец Сергій...

Я пачаў чытаць Евангелле ўжо выбарна, і некалькі рэчаў тады мяне асабліва ўразілі. Я звикся разглядаць жыццё як джунглі, кожны чалавек быў для мяне небяспечай, ворагам; каб выжыць у джунглях ранняй эміграцыі, трэба было скамянець, стаць цвёрдым, непранікальным. І раптам я бачу, што ў Евангеллі ад Мацвеева сказана: Бог загадвае сонцу Свайму ўзыходзіць над злымі і добрымі (гл. Мц 5:45). Я падумаў, калі Бог любіць добрых і злых, а я хачу быць з Богам, то павінен таксама пачаць любіць не толькі добрых, якія мяне любяць і добрыя да мяне, але і злых, якіх я так баюся і дагэтуль ненавідзеў. Я задумаўся над гэтым і пастанавіў: добра, што б людзі ні рабілі, я іх буду любіць дзеля таго, каб застацца з Хрыстом; хай яны мяне хоць варам абварваюць, я ўсё адно не адмоўлюся ад гэтае любові... На наступны дзень, калі я выйшаў на вуліцу, я глядзеў на натоўп людзей, які кіраваўся на вакзал (мы тады жылі за горадам), і думаў: Бог іх усіх стварыў, Ён усіх любіць, і я ўсіх буду любіць... Гэта было маё першае ўражанне. Да канца выявіць я гэта не магу, я магу толькі апісаць у такіх бедных словах тое, як гэта на мяне паўплывала, але перадаць, што адбылося ў маёй душы ад таго, што я раптам апынуўся самнасам з Хрыстом, я ніякім чынам не магу.

Што ж гэта значыць? Гэта значыць, што вера, паводле слова Апостала, ёсць упэўненасць у нябачным (Яўр 11:1). Хрыста я не бачыў, але я Яго сустрэў, і абсалютна ўпэўнены ў гэтым і дасюль, амаль праз восемдзесят год, як я быў упэўнены тады.

Але пасля мне давялося выяўляць сваю веру, перадаваць яе. І праз шмат гадоў мне патрапілася кніга святога Макарыя Егіпецкага, дзе ён робіць адрозненне між досведам веры і выяўленнем яго ў словах. Ён гаворыць: уявіце сабе, што цёмнай ноччу вы лежыце ў чоўне, які нясе рака ці мора. Над вамі бяздонныя нябёсы, зоркі, вас гойдае вада, і вы ўсёй сутнасцю перажываеце гэтае калыханне. А потым пачынаецца адліў, і ваш човен садзіцца на пясок. У гэты момант вы ўжо не адчуваеце болей гайдання чоўна, якое вас закалыхвае, але ва ўсёй вашай існасці яно працягвае прысутнічаць. Вы ведаеце, што яно было, вы ўсё яшчэ адчуваеце яго ў сабе. Гэта і ёсць момант, калі з досведу веры мы можам перайсці ў яе выяўленне, можам пачаць гаварыць пра тое, што перажылі ўсім целам, усёй душой.

І гэта істотны момант у Царкве. Усе апосталы, усе святыя, усе грэшнікі, якія калі-небудзь дакрануліся хаця б крыса шатаў Хрыстовых, могуць сказаць: у той момант штосьці са мной здарылася, у той момант я нешта перажыў, адчуў, і магу паспрабаваць вам гэта перадаць неяк

ускосна... А што значыць «ускосна»? Мы ўсе умеем гаварыць, але перадаць – як гэта магчыма? Няўжо чалавек проста паверыць мне ці каму-небудзь з нас толькі таму, што мы скажам: «Гэта са мною здарылася»? А можа быць, ты падманваеш, можа, ты памыліўся, можа, табе гэта падалося. Як гэта вытлумачыць?..

І вось тут мне ўзгадваецца апавед з Евангелля пра тое, як Хрыстос з'явіўся пасля Свайго Уваскрэсення дзесяці вучням (Юда ўжо згінуў, а Фамы з імі не было). Яны сустрэлі Хрыста і ўсцешыліся тым, што Ён жывы, што смерць над Ім не мае ўлады, што Ён перамог зло, смерць; перамога належыць Яму. А потым вярнуўся Фама, і астатнія яму пачалі распавядаць пра тое, што бачылі ўваскрэслага Хрыста. Ён скінуў вачыма на іх і адказаў: калі не ўкладу пальца майго ў раны ад цвікоў, не паверу (Ян 20:25). Чаму? Бо, глядзячы на іх, ён пабачыў, што з імі нічога істотнага не адбылося. Так, яны ўсцешыліся, але засталіся тымі ж самымі вучнямі, якімі былі раней. Пераісненне ў іх Фама не пабачыў. Гэтае пераісненне адбылося пазней, калі яны прынялі дар Святога Духа. Але да гэтага Фама не мог паверыць іхнім словам, таму што не пабачыў у іх расшучай ды вырашальнай перамены.

І вось гэта адбываецца з намі пастаянна. Між намі, грэшнікамі, якія часам свецяць малым святлом (як свечка можа гарэць на гарышчы?), і святымі, якія ззяюць, як святы Серафім Сароўскі праз цяў перад вачыма Матавілава, розніца, безумоўна, каласальная. Але калі чалавек можа праз нас, у нас пабачыць нейкае святло, калі ён, глядзячы на нас, пабачыць, што мы не такія, як усе людзі, што з нас ліецца святло вечнага жыцця, тады ён можа паверыць нашаму слову, дакладней, нават не слову, – паверыць нам. Адзін хрысціянскі пісьменнік гаворыць, што між нявернікамі і вернікамі павінна быць такая ж каласальная розніца, як між вылепкам, статуяй і жывым чалавекам. Статуя можа быць цудоўнай, цудоўнейшай за ўсялякага чалавека, але яна застаецца дрэвам альбо каменем. Чалавек можа быць несамавітым, але ў ім нешта ззяе Боскім святлом. І гэты пісьменнік гаворыць, што калі нявернік сустракае верніка, ён павінен спыніцца і ўсклікнуць: «Што здарылася? Я чакаў сустрэць статую, а перада мною статуя, якая ажыла, яна жывая, рухаецца, яна мне перадае штосьці, чаго я ніколі не бачыў!».

Вось гэта – існасць Царквы ў асобе кожнага чалавека, па меры яго набліжэння да Хрыста, прылучэння да Хрыста, прыняцця Святога Духа, у гэтым розніца між вернікамі – і нявернікамі, чужым Царкве. Але «чужы» чалавек таксама з'яўляецца чалавекам у поўным сэнсе гэтага слова. Гэта чалавек, які, як сухія дровы, чакае моманту, калі іскра ўпадзе, і ён сам запаліцца. Ён не «абесчалавечаны» сваім нявер'ем, гэта чалавек, які яшчэ не знайшоў паўнаты жыцця. І нам, вернікам, нам, якія сустрэлі Бога і Хрыста, належыць ззяць такім святлом, праменьцям такое святло – не абавязкова асляпляльнае – можа быць, што і святло маленькай свечкі, але якое змусіць тых, хто з намі сустракаецца, сказаць: «У гэтым чалавеку ёсць нешта, чаго раней я ні ў кога не сустракаў!».

Гэта – існасць Царквы, гэта – ейная сапраўдная прырода. Царква тады робіцца тым, чым яна па сутнасці ёсць: цэлам Хрыста, інакш кажучы, доўжаннем праз тысячагоддзі і вякі ўцялесненай прысутнасці Бога, плоцю Сына Божага, прапанаванай нам у таемствах, і прысутнасцю Святога Духа. Царква – аб'яўленне Хрыста, аб'яўленне Святога Духа, аб'яўленне вечнага жыцця. Царква – месца, дзе Бог і чалавек злучаныя, месца, дзе Бог можа сустрэць чужога да гэтага часу Яму чалавека; і сам цуд гэтай сустрэчы. Вось што такое Царква.

Пра таемствы

Зараз гаворка пойдзе пра таемствы Царквы: і для таго, каб зразумець іх значэнне, трэба паглыбіцца крыху больш, чым я гэта рабіў на мінулай гутарцы, у разуменне самой Царквы. Царква – гэта Богачалавечая супольнасць, дзе прысутнічае паўната Боства, таксама як паўната чалавецтва; разам з гэтым Царква з’яўляецца чалавечай супольнасцю на шляху да збаўлення. Гэта я хачу патлумачыць.

Боская прырода Царквы вызначаецца тым, што першы яе член – гэта Госпад наш Ісус Хрыстос і ў Ім прысутнічае ўся паўната Боства цялесна (Кал 2:9). Апроч гэтага, дзякуючы таму, што Хрыстос прысутнічае ў Царкве паўнатай Сваёй чалавецкасці і паўнатай Сваёй Боскасці, Царква з’яднаная неразлучна і з Богам Айцом, і са Святым Духам, Які пасланы ў яе і ёй у дзень Пяцідзсятніцы, і прысутнічае ў Царкве ў двух відах: з аднаго боку, дасканалая чалавечасць, якой мы яе бачым у Хрысце, з іншага боку – недасканалая чалавечасць, якую мы самі сабой ўяўляем як паасобку, так і ўсе разам.

Таму пра Царкву можна сказаць, што яна – Богачалавечая супольнасць, але чалавечы элемент ў ёй няпросты: з аднаго боку, з’яўлена паўната таго, чым павінен і можа быць чалавек, з іншага – непаўната таго, чым ён ёсць у дадзены час. І тут можна сказаць словамі айца Георгія Флароўскага, аднаго з самых вялікіх багасловаў нашага часу, што Царква ўжо і дома, ды яшчэ ў дарозе, *in patria et in via*. Яна дома ў тым сэнсе, што немажліва нічога дадаць да таго, што ўяўляе сабою Царква; аднак кожны з нас павінен сябе перарасці ласкай Святога Духа і цягам усяго свайго жыцця ўваходзіць усё глыбей і глыбей у паўнату царкоўную.

І вось гэта не можа адбывацца выключна чалавечай – нават самай добрай – воляй. Мы можам прагнуць Бога, нудзіцца па Ім, можам рабіць усё, што мы можам, дзеля таго, каб вырвацца з нашага грахоўнага стану і прарвацца да Бога, але мы гэтага здзейсніць да канца самі не можам. Гэтак жа сама і ў стасунках паміж людзьмі: можна любіць чалавека ўсім сэрцам, усёй істотай, але калі не сустрэнеш узаемнай любові, то яднанне абаіх не можа здзейсніцца. Вядома, Бог нас любіць. Ён нас палюбіў нават раней, чым мы Яго спазналі, раней, чым мы сабе ўявілі, хто Ён такі і які Ён. Апостал Павел разважае пра тое, як цудна, як неймаверна і звыш нашага разумення тое, што Хрыстос Сваё жыццё мог аддаць за нас, калі мы былі яшчэ ворагамі Богу. Ён гаворыць, што і за сябра свайго мала хто сваё жыццё пакладзе, а за ворагаў?.. А Хрыстос нас так менавіта палюбіў, Бог у Хрысце такую любоў праявіў да нас. І мы можам ірвацца да Бога, звяртацца да Яго ўсёй сваёй істотай, не баючыся таго, што Ён нас не прыме.

Але ажыццявіць тую паўнату, пра якую мы марым, – гэта значыць быць не толькі тымі людзьмі, якімі б мы былі, калі б не падзенне, калі б мы засталіся першабытным, нявінным чалавецтвам, – гэта значыць стаць святым чалавецтвам. Розніца ў тым, што чалавек быў створаны свабодным, гэта значыць, мог вызначыць свой лёс з Богам, без Яго ці супроць Яго. Тады чалавек быў нявінным у тым сэнсе, што ў ім не было граху. Грэх з’явіўся ў момант, калі чалавек адварнуўся ад Бога дзеля таго, каб спазнаць сябе і свет уласнымі, творнымі сіламі. Гэта тое, што мы называем першародным грахам: першае адпадзенне ад Бога, якое пазбавіла чалавека мажлівасці расці роўна і ўрастаць у таямніцу Боства.

І вось для таго, каб мы маглі здзейсніць тое, да чаго былі пакліканы, Госпад устанавіў таемствы. Таемства – гэта Боскае дзеянне, якое нас прылучае да таго, што ёсць нашай прыродай: і творнай, і Боскай. Творнай – у тым сэнсе, што мы перасталі быць стварэннем, якім яго задумаў і стварыў Бог: нявінным, чыстым, адкрытым Богу да канца, без ценю. Аднак мы пакліканы і гэтую меру перарасці ў прылучэнні да Бога. І таму таемствы якімсьці цудоўным чынам выкарыстоўваюць рэчыва творнага свету для таго, каб нас прылучыць да таямніцы Боства. І на гэтым варта на імгненне засяродзіць увагу.

Якім чынам творнае рэчыва можа нас прылучыць да таго, чаго мы самі дасягнуць не здольныя? Рэч у тым, што стварэнне заняволеннае грахам, дакладней, заняволеннае недасканаласцю праз чалавечы грэх, але стварэнне як такое застаецца бязгрэшным, то і Бог можа ўсё творнае асвятціць паўнатай Сваёй прысутнасці і ласкі і праз стварэнне перадаць нам гэты дар ласкі і Богапрысутнасці. Калі Бог стаў чалавекам, Ён прылучыўся да ўсяго рэчыва сусвету; рэчыва сусвету магло Яго прыняць, – яно Богу ніколі не здраджвала, ніколі не паўставала супраць Бога. І вось у таемствах Госпад Ісус Хрыстос бярэ, скажам, хлеб і віно, пры хросце бярэ ваду, пры мірапамазанні ялей і г. д., і гэтае рэчыва злучае з Сабой так, каб тое рэчыва, якое Ён перадае, аддае нам, магло нас асвятціць. У водах Хросту, сілаю асвечаных водаў, мы ачышчаемся ад нашага граху. У дары Святых Таямніцаў мы прылучаемся да Цела і Крыві Хрыста, таму што хлеб і віно могуць прылучыцца да Бога непасрэдна, дарам Божым, тады як мы самі, проста воляй ці няволяй, не можам больш гэтага зрабіць.

Дзейца ўсякага таемства – Сам Госпад Ісус Хрыстос і Дух Святы. Чалавек ніякімі сваімі сіламі, нават пры рукаўскладанні на святарства, нават пры пастаўленні ў епіскапства, не атрымлівае ўлады над створаным светам, не можа проста ўзяць хлеб зямлі і зрабіць яго часткай Цела Хрыстовага або ўзяць кубак віна і зрабіць часткай Крыві Хрыстовай. Гэта можа здзейсніць толькі Сам Госпад Ісус Хрыстос. І ў гэтым сэнсе адзіны Тайнадзейца – Бог.

Але калі ставіцца пытанне: у чым роля святара? Ці патрэбны ён для чаго-небудзь? Так, ён патрэбны, таму што для таго, каб здзейсніўся cud, неабходна супраца чалавека, неабходна ягоная добрая воля, неабходна ягоная вера, неабходна ягоная адкрытасць, неабходны ягоны дар самога сябе. І святар – чалавек, якога Бог ставіць на той мяжы, на якой можа стаяць толькі Сам Госпад Ісус Хрыстос. Гэта адно з самых узрушальных перажыванняў у жыцці, калі чалавек, якога пастаўляюць у дыяканы, пераходзіць мяжу царскае брамы. Да гэтага ён уваходзіў у алтар бакавымі дзвярыма, цяпер ён уваходзіць праз царскую браму, праз якую толькі Цар Славы можа ўвайсці паводле годнасці і права. У гэты момант я заўжды спыняю пастаўлянага і яму кажу: «Ты разумееш, што зараз адбудзецца? Ты зараз пройдзеш праз мяжу, якую толькі Хрыстос мае права перайсці, і ты можаш перайсці гэтую мяжу, толькі калі ты так злучаны з Хрыстом, што Ягоная смерць, Ягоная мёртвасць у дачыненні да граху становіцца тваёй, і Ягоная жыццё таксама становіцца тваім».

І ў таемствах дыякан будзе ўдзельнічаць, удзельнічае, як ікона, як вобраз. Ён – голас Божы і адначасна – голас народу. Ён голас народу ў тым сэнсе, што ён крычыць ад імя ўсяго стварэння, усяго прысутнага народу: «Госпадзе, прыйдзі! Госпадзе, здзейсні над намі неспасціжнае таемства, злучы нас з Сабою! Ачысці нас ад граху, прылучы нас да Тваёй святасці!» І ў адказ на гэта Дух Святы сыходзіць на воды Хросту, на хлеб і віно Прычасця, на ялей Мірапамазання. Пра гэта мы павінны памятаць. Кожны святар павінен памятаць, што ён стаіць у імя ўсяго народу, з'яўляецца як бы часткай гэтага народу, які патрабуе збаўлення, і ён стаіць, вымаўляючы словы, якія толькі Хрыстос можа вымавіць, якія ён можа прамовіць над хлебам, над віном, над водамі Хросту і г. д. Такім чынам, таемствы – дзеянні сапраўднай чалавецкасці. У таемстве Хросту мы паступова становімся, пастаянна ўзрастаючы, тымі людзьмі, якімі пакліканы стаць, ачышчаемся ад граху, які нас аддзяляе ад Бога, робімся чыстымі, падобнымі да Адама і Евы, якімі яны былі створаны. Больш за тое: мы перарастаем гэтую меру прылучанасці да Хрыста, Які нас прылучае да Сваёй чалавецкасці, чалавецкасці дасканалай, і ў ёй прылучае нас і да Сваёй Боскасці.

Пэўна, варта спыніцца асобна і асабліва на таемстве Хросту. Таемства Хросту мы можам зразумець з падзеяў, якія апісаныя ў Евангеллі. Ёсць як бы тры моманты ў таемстве Хросту. Першы момант – хрост Янаў. Ян Хрысціцель клікаў да сябе народ і казаў: «Пакайцеся!» – гэта значыць адмоўцеся ад усяго грахоўнага, ад усяго бруду, ад усяе няпраўды, ад усяе сваёй заняволенасці злом; і каб паказаць сваю гатоўнасць да гэтага, акуніцеся ў ваду, як бы змыйце з сябе нечысціню. Адзін выбітны пастыр мне казаў, як ён разумее гэты хрост. Ён казаў, што,

калі Хрыстос акунаецца ў гэтыя воды, Ён акунаецца ў воды, ацяжараныя ўсім грахам чалавечтва, ацяжараныя смяротнасцю, якую цягне за сабой грэх. І Ён, акунаючыся ў гэтыя воды, у сваю чаргу, акунаецца ў смяротнасць, не прымаючы на Сябе грэх, але прымаючы на Сябе ўсе наступствы граху. Гэты святар даў прыклад, які мяне вельмі ўразіў. Гэтае акупанне (гаворыў ён) падобнае да таго, як можна чысты лён акунуць у фарбу: лён, вядома, не мяняецца па сутнасці, але мы яго вымаем пафарбаваным. Вось што здзяйсняецца ў Хросце Хрыстовым. Ён непазбежна звязаны з хростам Янавым, хростам пакаяння людзей, які гэтыя воды як бы напаўняе смяротнасцю людской. Хрыстос прымае на Сябе гэтыя воды як смерць усяго чалавечтва, якую Ён панясе да Крыжа.

І калі мы акунаемся ў воды Хросту, мы акунаемся ў воды, з якіх Хрыстос як бы выпцягнуў усю смяротнасць, усю нечысціню: воды гэтыя дакрануліся да чысціні, да святасці Самога Хрыста і цяпер перапоўнены агнём Боскасці, у іх Хрыстос спаліў смяротнасць, прыняўшы яе на Сябе. Калі мы прыходзім хрысціцца, мы павінны памятаць, што акунаемся ў воды, якія з'яўляюцца сімвалам смерці і ўваскрасення. Гэта вельмі проста сабе ўявіць: дзіцяці гэта зразумець прасцей, відаць, чым вучонаму чалавеку, які хоча бачыць сімвалы. Калі чалавека акунуць з галавой у ваду, гэта смерць для яго. І калі нас акунаюць з галавой у воды Хросту, мы павінны гэта адчуць як момант, калі смерць прыйшла да нас, калі толькі мы не будзем пакліканы з гэтай стыхіі смерці голасам Божым... І другое дзеянне: мы ўыходзім, выходзім з гэтых водаў – гэта сімвал нашага ўваскрасення. Мы выходзім – і дыхаем па-новаму. Мы ачышчаны ад нашага першароднага граху адрачэння ад Бога, чужынства Яму, і выходзім у сферу новага жыцця. Мы робімся цяпер Хрыстовымі, мы на сабе як бы нясе́м чысціню, святасць Хрыста разам з Ягоным вечным жыццём, якое нам дадзена. Але – Божа мой! – што гэта значыць? Гэта значыць, як апостал Павел гаворыць, што раней, да Хросту, мы апаганьвалі толькі сябе саміх, а калі мы апаганьваем нашае цела і душу пасля Хросту, мы апаганьваем Самога Хрыста. Апостал вельмі трагічна гэта выражае, калі ўсклікае да вернікаў і кажа: няўжо мы возьмем члены цела Хрыстовага – гэта значыць, нашы члены, рукі, ногі, усё цела – і зробім іх членамі распусніцы? (гл. 1 Кар 6:15). І не абавязкова ў граху распусты, а ва ўсім тым, што з'яўляецца «распустай» у дачыненні да Бога: дзеяннем, думкамі, жаданнямі, учынкамі, якія ніяк не сумяшчальныя з нашым адзінствам з Хрыстом.

У гэтым трагічнае значэнне Хросту, ягонае гранічнае значэнне: мы робімся Целам Хрыста, і ўсё тое, што мы робім над сваім целам, над сваёй душой, над сваім жыццём, мы здзяйсняем, быццам богазабойцы або людзі, якія ўжо наоў адракаюцца ад Хрыста пасля таго, як сталі аднымі з Ім. Гэта вельмі вялікая адказнасць.

Але толькі пасля акупання ў гэтыя воды і прыняцця гэтай еднасці з Хрыстом, мы можам ісці далей – ад Хросту да дара Святога Духа, Які, вядома, нам даецца безадкладна, таксама як Ён быў дадзены Хрысту, калі Ён выйшаў з водаў Ярданскіх; і далей ісці да царскае брамы, праз якую мы яшчэ не пройдзем, але з якой да нас выйдзе Хрыстос, прылучаючы нас да Цела і Крыжы Сваіх. Вось у чым сутнасць усіх таемстваў.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.